

Agata Pindera

Funkcjonowanie dziecka w rodzinie niepełnej

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (38-39), 131-135

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Funkcjonowanie dziecka w rodzinie niepełnej

Rodzina jest instytucją ogólnoludzką spotykaną we wszystkich epokach i kulturach. Istnienie rodziny jest silnie związane z istnieniem społeczeństwa, bowiem w każdym społeczeństwie niezależnie od ustroju rodzina jest komórką zaspokajającą podstawowe potrzeby swych członków.

Istotną cechą rodziny jest to, że potrafi się ona się zmieniać i dostosowywać do przemian, jakie zachodzą na zewnątrz niej, jak i w niej samej. Jednym z przejawów tych zmian jest powstawanie rodzin niepełnych.

Matka, ojciec i dziecko to niezbędne i podstawowe elementy potrzebne do istnienia rodziny. Brak któregośkolwiek z tych elementów stanowi zagrożenie, które deformuje zarówno biologiczną, jak i społeczną wartość tej podstawowej dla człowieka grupy społecznej. We współczesnych rodzinach obserwujemy coraz więcej rozbieżności w sferze indywidualnych potrzeb i dążeń, poglądów, upodobań, wzorów postępowania, zaspokajania ambicji oraz aspiracji małżonków. To one bardzo często utrudniają prawidłowe funkcjonowanie rodziny. Niewłaściwe stosunki między małżonkami rodzą konflikty i napięcia, burząc spokój i szczęście rodziny. Wzajemna niechęć małżonków wobec siebie tworzy nerwową atmosferę i wpływa niekorzystnie na rozwój dziecka. Niepokojącym objawem kryzysu współczesnej rodziny polskiej jest jej nietrwałość. Brak stałości składu osobowego w rodzinie nie daje dzieciom poczucia bezpieczeństwa, powoduje zachwianie stabilności środowiska rodzinnego¹.

Z punktu widzenia obyczajowo-prawnego można wyróżnić typy różne rodzin niepełnych: rodzic wdowiec, rozwiedziony, separowany i niezamężny. Najliczniejszą kategorię kobiet samotnie wychowujących dzieci stanowią te, które są zamężne, lecz nie mieszkają razem z mężem, następnie kobiety rozwiedzione, dalej wdowy oraz panny. Rodziny niepełne są na ogół mało liczne, przeważają te z jednym dzieckiem².

Stanisław Kawula za rodzinę niepełną uważa taką strukturę, w której rodzic opiekuje się dziećmi swoimi lub współmałżonka, zamieszkującymi wspólnie z nim. W ramach struktury rodziny niepełnej autor wyróżnia: rodzinę sierocą, półsierocą, rozbitą, a także rodzinę samotnych osób³.

¹ H. Cudak, *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2003, s. 7.

² E. Marynowicz-Hetka, *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną niepełną*, Warszawa 1985, s. 15.

³ S. Kawula, *Rodzina*. [W:] *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999.

Rodzina niepełna jest niekorzystnym środowiskiem opiekuńczo-wychowawczym. Samotny rodzic musi radzić sobie sam z codziennymi obowiązkami: kłopoty zdrowotne dzieci, przeważnie znaczne obniżenie stopy życiowej, łączenie pracy zawodowej z codzienną opieką, samodzielne podejmowanie decyzji, trudności wychowawcze. W rodzinie samotnego rodzica następuje załamanie prawidłowości funkcji opieki i wychowania.

Rodzina dzięki zamierzonym oddziaływaniom wychowawczym, a także przez zamierzony wpływ wynikający z wzajemnych stosunków uczuciowych oraz powstałych w interakcji między nimi przygotowuje dziecko do przyszłego samodzielnego życia w społeczeństwie. Rodzina przekazuje dziecku wartości, normy, obyczaje kulturowe społeczeństwa. Biorąc pod uwagę fakt, iż zawsze pewne czynniki związane ze składem rodziny, dynamiką jej stosunków wewnętrznych czy niewłaściwymi wychowawczo postawami rodziców mogą wpływać na obniżenie jej wydolności wychowawczej, dla pełnego zaspokojenia potrzeb dziecka niezbędni są mu oboje rodzice, wspólnie go wychowujący. Badania nad środowiskowymi uwarunkowaniami przestępczości, prostytucji, alkoholizmu i innymi zjawiskami patologicznymi wykazały negatywne skutki wychowania dzieci w rodzinach niepełnych. Od pewnego czasu obserwuje się wzrost rodzin o niepełnej strukturze, przeważają te, którymi kieruje samotna matka⁴.

Każda rodzina, w której znajdują się dzieci, ma obowiązek podejmować wobec nich określone działania, które mają na celu zapewnienie dziecku odpowiedniej opieki i wychowania. Niestety, bardzo często mają miejsce sytuacje, kiedy rodzice nie wypełniają należycie swoich obowiązków opiekuńczych oraz wychowawczych wobec dzieci. Wypełnienie zadań opiekuńczo-wychowawczych zależy od wielu czynników, do których zaliczamy między innymi: poziom wykształcenia rodzica, warunki materialno-bytowe, świadomość opiekuńczo-wychowawczą rodziców oraz pomoc instytucji wspomagających rodzinę.

Do podstawowych zadań opiekuńczo-wychowawczych, które powinna realizować rodzina, należą: ochrona zdrowia dziecka, zaspokajanie potrzeb materialnych i wdrażanie do życia społecznego⁵.

Rodziny, które w pełni nie wywiązują się ze swoich funkcji, określane są jako rodziny niepełne, wieloproblemowe.

Jednym z podstawowych zadań opiekuńczo-wychowawczych rodziny jest zapewnienie dziecku bezpieczeństwa i ochrony zdrowia. Do obowiązków rodziców należy systematyczna praca nad kształtowaniem nawyków zdrowotnych u dzieci, a także zapewnienie im należytej opieki przez cały dzień. W rodzinach niepełnych ten obowiązek spada na jednego rodzica. Większość z tych rodziców pracuje zawodowo, a dzieci w tym czasie pozostają

⁴ Z. Lechański, *Trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w rodzinach niepełnych*. [W:] *Wychowanie w rodzinie współczesnej w świetle zagrożeń i wsparcia społecznego*, red. H. Cudak, Piotrów Trybunalski 1999.

⁵ E. Marynowicz-Hetka, dz. cyt.

bez opieki. Praca zawodowa rodziców powoduje dodatkowe obciążenie dziecka obowiązkami domowymi, co niejednokrotnie odbywa się kosztem czasu przeznaczanego na naukę lub zabawę. Dzieci z rodzin niepełnych częściej niż te, których struktura jest nienaruszona, są narażone na choroby układu nerwowego, a wskutek niedostatecznej opieki wiele dzieci z rodzin niepełnych ulega wypadkom i urazom ciała (np. złamania kończyn, oparzenia).

Koniecznym warunkiem prawidłowego rozwoju dziecka jest zaspokojenie jego podstawowych potrzeb materialnych. Zaspokojenie to w dużej mierze zależy od warunków materialnych rodziny. Charakterystyczną cechą rodzin niepełnych jest brak drugiego żywiciela. Bardzo często jedynym źródłem dochodu rodziny niepełnej jest praca zawodowa samotnej matki, za drugie źródło dochodu można uznać alimenty⁶.

Wyniki badań

Badaniami objęto losowo wybranych 40 kobiet samotnie wychowujących dzieci z powiatu piotrkowskiego i bełchatowskiego. 55% badanych kobiet posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, 20% – wykształcenie podstawowe, 25% – wykształcenie średnie (ogólne i zawodowe). Jeżeli chodzi o wiek badanych kobiet, przedstawia się on następująco: 50% badanych jest w wieku 31 do 40 lat, 35% – w wieku do 30 lat, pozostałe są w wieku powyżej 40 lat.

Powszechnie wiadomo, że najlepszym środowiskiem, w którym dziecko dorasta i wychowuje się, jest rodzina pełna, rodzina z matką i ojcem. Jednak coraz częściej zdarza się, że rodzice nie są w stanie żyć razem, rozchodzą się lub też zachodzą przypadki losowe, które powodują, że matka lub ojciec zostają sami z dziećmi z powodu śmierci współmałżonka. Dorastanie dziecka w rodzinie niepełnej nie pozostaje bez konsekwencji dla młodego człowieka.

Z badań wynika, że dzieci wychowujące się w rodzinie z jednym z rodziców, mają problemy z nauką. Matki skarżą się na występujące problemy wychowawcze (45% badanych wskazało na te problemy). Badane kobiety, które wskazały na występujące problemy wychowawcze ze swoimi dziećmi, szukają pomocy wśród różnych specjalistów, ponieważ same nie są w stanie rozwiązać tego problemu (75% badanych matek potwierdziło, iż poszukuje pomocy wśród różnych osób: psychologów, nauczycieli, sąsiadów, policji i innych).

Sytuacje, w jakich znajdują się samotne matki, bardzo często odbijają się na nauce szkolnej ich dzieci. U dzieci występują niepowodzenia szkolne – mają złe oceny, dziecko nie potrafi się skoncentrować na nauce, ciężko przychodzi mu nauka nowych zagadnień, przedmiotów (60% badanych ma-

⁶ Z. Lechański, dz. cyt.

tek wskazało na problemy szkolne ich dzieci). W rodzinie, gdzie powodem samotności matki jest na przykład śmierć ojca, poważnym czynnikiem niepowodzeń szkolnych dziecka jest brak czasu na wspólne odrabianie lekcji ze strony matki.

Interesujące były wypowiedzi badanych matek na temat potrzeb ich dzieci. Część badanych kobiet stwierdziła, że ich dziecko ma kłopoty ze zdrowiem, potrzebuje wizyt u lekarzy specjalistów, leków i rehabilitacji (40% wypowiedzi badanych matek).

Badane matki wskazały też na potrzeby mieszkaniowe (20% wypowiedzi badanych), brak ubrań, zabawek (25% wypowiedzi), problemy z organizowaniem wycieczek i relaksu dzieciom (15% wypowiedzi badanych).

Osoba (matka lub ojciec) samotnie wychowująca dziecko jest w niekorzystnym położeniu, gdyż sama musi sobie radzić ze wszystkimi problemami i obowiązkami związanymi z wychowaniem dziecka, a także musi starać się w jakiś sposób zrekompensować dziecku brak drugiego rodzica. Badane matki stwierdziły, że brak ojca w rodzinie rekompensują dzieciom w różny sposób, a mianowicie: poprzez wspólne zabawy i spędzanie wolnego czasu (80% wypowiedzi badanych matek), zapewnianie dziecku utrzymania i zaspokajanie różnych potrzeb (55% wypowiedzi badanych), poświęcanie jak najwięcej czasu (30% wypowiedzi badanych), pomaganie we wszystkich sprawach, w każdej sytuacji, wykonywanie pracy za dwoje rodziców (15% wypowiedzi badanych).

Badane matki wypowiedziały się na temat relacji koleżeńskich ich dziecka z rówieśnikami – 75% badanych matek stwierdziło, że ich dziecko ma dobry kontakt z rówieśnikami, 10% – że ma bardzo dobry kontakt, 10% – że dziecko jest nieśmiałe i 5% badanych matek stwierdziło, że ich dziecko jest konfliktowe w spotkaniu z rówieśnikami. Również 90% badanych matek stwierdziło, że ich dziecko nie ma znajomych, przyjaciół, koleżanek i kolegów.

Podsumowanie

Większość badanych kobiet potwierdza, że stara się spełniać wszystkie potrzeby swoich dzieci. Poświęcają one swoim dzieciom dużo czasu. Pracując zawodowo, starają się zapewnić swoim dzieciom niezbędne potrzeby do życia, ubranie, wyżywienie, a także organizują wolny czas, relaks po zajęciach szkolnych. Wiele matek deklaruje zaspokajanie potrzeb niezbędnych w razie choroby swoich dzieci, zapewniają wizyty u lekarzy, rehabilitacje i niezbędne lekarstwa.

Analiza literatury oraz przeprowadzone badania potwierdziły, że najlepszym środowiskiem, w którym dorasta dziecko jest pełna rodzina (z matką i ojcem), wspólnie wychowująca dziecko. Dzieci z rodzin niepełnych są w dużo gorszej sytuacji. Często to, że są wychowywane jedynie przez jedno

z rodziców, wpływa niekorzystnie na zachowanie dzieci, naukę szkolną, jak i kontakty z rówieśnikami.

Bibliografia

- Adamski F., *Rodzina – wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
Cudak H., *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2003.
Kawula S., *Człowiek w relacjach socjopedagogicznych*, Toruń 1999.
Marynowicz-Hetka E., *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną niepełną*, Warszawa 1985.
Pindera P., *Zachowania społeczne dzieci w przedszkolu*, „Nauczyciel i Szkoła” 2005, nr 3–4.
Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.

Summary

The article touches upon the issue of bringing up children by one parent and shows the research findings concerning parental care of a single mother.